

Sygn. akt II CSK 566/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 maja 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Karol Weitz (sprawozdawca)

SSA Barbara Lewandowska

w sprawie z powództwa M. S.

przeciwko D. P. i W. P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 25 maja 2017 r.,

skargi kasacyjnej powódki

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 22 lutego 2016 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 22 maja 2013 r. M. S. wniosła o zasądzenie od D. P. i W. P. solidarnie kwoty 106 209,68 zł tytułem zwrotu udzielonych spadkodawcy

pozwanych Z. P. pożyczek w kwotach 33 257,66 zł i 72 952 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wytoczenia powództwa.

Wyrokiem z dnia 29 kwietnia 2015 r. Sąd Okręgowy w Ł. zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz powódki kwotę 106 209,68 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 22 maja 2013 r. do dnia zapłaty, zastrzegając dla nich prawo powołania się w postępowaniu egzekucyjnym na ograniczenie ich odpowiedzialności do wartości ustalonego spisie inwentarza stanu czynnego spadku.

Sąd ustalił, że w czerwcu 2008 r. Z. P. kupił nieruchomość rolną w miejscowości K. za kwotę około 89 000 zł Chciał na niej urządzić DOM spokojnej starości. Zabudowania znajdujące się na nieruchomości w chwili zakupu wymagały częściowego remontu. Z. P. dokonał zakupu nieruchomości częściowo z własnych oszczędności, a częściowo uzyskując pożyczki od I. F. i A. S. Środki z pożyczek w części inwestował w nieruchomość, a w części przeznaczał na konsumpcję. Starał się o dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej, ale najpierw musiał zainwestować środki własne. Był żonaty z D. P., ale łączyły go bliskie relacje z partnerką biznesową I. F. Z żoną miał syna W.

Powódka poznała Z. P. w 2010 r. W dniu 7 lutego 2011 r. zawarła umowę kredytu z bankiem (...) Bank Spółką Akcyjną w W. na kwotę 33 257,66 zł. Umowę tę zawarła w oddziale banku przy ul. W. w Ł. Wszystkie formalności załatwiał Z. P.. Przy podpisaniu umowy był obecny wraz z powódką. Następnie w dniu 10 listopada 2011 r. powódka zawarła umowę kredytu z (...) bank Spółką Akcyjną w W. na kwotę 72 952,02 zł. Umowę tę zawarła w oddziale banku w G. W tym wypadku formalności także załatwiał Z. P.

Kwoty udzielonych kredytów powódka natychmiast przekazała Z. P. Na tę okoliczność strony zawarły umowę pożyczki z dnia 7 lutego 2011 r. (dalej: „umowa pożyczki 1”) oraz umowę pożyczki z dnia 10 listopada 2011 r. (dalej: „umowa pożyczki 2”). Przy ich zawarciu obecna była I. F. Z. P. przybył do powódki z gotowymi umowami, nie podpisywał ich przy niej. Podpisała je powódka.

Zgodnie z umową pożyczki 1, pożyczkobiorca zobowiązał się do zwrotu kwoty 33 257,66 zł do dnia 10 lutego 2017 r. z odsetkami w kwocie 28 111,35 zł,

tj. łącznie kwoty 66 369,01 zł. Za opóźnienie w zwrocie pożyczki pożyczkodawca zobowiązał się do zapłaty karnych odsetek w wysokości określonej w umowie z dnia 7 lutego 2011 r. z (...) Bank Spółką Akcyjną. W dniu 8 lutego 2011 r. został sporządzony aneks do umowy pożyczki 1, dotyczący zgody na ujawnienie jej treści w księdze wieczystej nr (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Ł. celem zabezpieczenia do czasu spłaty pożyczki z odsetkami.

Zgodnie z umową pożyczki 2, pożyczkobiorca zobowiązał się do zwrotu kwoty 72 952,02 zł do dnia 18 listopada 2016 r. z odsetkami w kwocie 51 888,82 zł, tj. łącznie kwoty 124 840,84 zł. Za opóźnienie w zwrocie pożyczki pożyczkodawca zobowiązał się do zapłaty karnych odsetek w wysokości określonej w umowie z dnia 10 listopada 2011 r. z (...) Bank Spółką Akcyjną. W dniu 12 listopada 2011 r. został sporządzony aneks do umowy pożyczki 2, dotyczący zgody na ujawnienie jej treści w księdze wieczystej nr (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Ł. celem zabezpieczenia do czasu spłaty pożyczki z odsetkami.

Pierwotnie umowa pożyczki 1 i umowa pożyczki 2 zostały spisane odręcznie. Po około dwóch tygodni z inicjatywy Z. P. sporządzono je także na komputerze.

Na podstawie opinii biegłego Sąd ustalił, że podpisy pożyczkobiorcy o treści „Z. P.” na dokumentach obejmujących umowę pożyczki 1 i umowę pożyczki 2, aneksy do tych umów i teksty umów spisane na komputerze nie zostały skreślone przez Z. P. Prawdopodobnie nie nakreśliła ich również D. P.

Powódka w chwili zawarcia umów z bankami utrzymywała się z emerytury w wysokości 700 zł. Nie uczestniczyła przy załatwianiu spraw związanych z umowami. Pojawiała się w bankach tylko w celu odbioru pieniędzy. Obawiała się pożyczek w bankach, chciała jednak pomóc Z. P., gdyż liczyła na miejsce w domu spokojnej starości, który miał otworzyć. Do daty swego zgonu, tj. do dnia 21 grudnia 2011 r., Z. P. dokonywał w imieniu powódki wpłat w bankach na poczet spłaty zaciągniętych przez nią kredytów.

Na wniosek powódki Sąd Rejonowy w P. postanowieniem z dnia 30 marca 2012 r., sygn. akt I Ns (...), stwierdził nabycie spadku po Z. P. przez jego żonę D. P. i jego syna W. P., po ½ części każde, z dobrodziejstwem inwentarza.

Powódka w dniu 25 maja 2012 r. wystąpiła do spadkobierców Z. P. z wezwaniem do zwrotu kwot udzielonych mu pożyczek. Spadkobiercy odmówili zapłaty.

Pismem z dnia 24 stycznia 2013 r. (...) Bank Spółka Akcyjna dokonał wypowiedzenia umowy kredytu z dnia 7 lutego 2011 r., postawił całą należność w stan natychmiastowej wykonalności i wezwał powódkę do zapłaty kwoty 33 621,85 zł tytułem kapitału, kwoty 3 744,47 tytułem naliczonych odsetek umownych i kwoty 74,61 zł tytułem odsetek za opóźnienie w spłatach do dnia 23 stycznia 2013 r., tj. łącznie kwoty 37 525,93 zł. (...) Bank Spółka Akcyjna także wypowiedział powódce umowę kredytu z dnia 10 listopada 2011 r. i wezwał ją to natychmiastowej spłaty całej należności. Wypowiedzenie stało się skuteczne w dniu 20 września 2012 r. W stosunku do powódki wszczęto postępowania egzekucyjne z wniosków obu banków.

Sąd przyjął, że wysokość poniesionych przez Z. P. kosztów w związku z ogrodzeniem nieruchomości w K., tj. około 30 000 zł, zbieżna jest z kwotą pożyczki, którą zaciągnął on u powódki w dniu 7 lutego 2011 r. Wskazał także na inne wydatki Z. P. związane z nieruchomością. Nie dał wiary zeznaniom pozwanej D. P., że jej mąż nie pożyczał pieniędzy od powódki. Oparł się w tym zakresie na zeznaniach powódki i świadka I. F.. O tym, że Z. P. zaciągnął pożyczki u powódki, pośrednio świadczy to, że spłacał za nią kredyty bankowe.

Uznając żądanie powódki za uzasadnione Sąd powołał się na art. 720 § 1 i 2 k.c. W ocenie Sądu fakt zawarcia umów pożyczek pomiędzy powódką a Z. P. został stwierdzony pismem w rozumieniu art. 720 § 2 k.c., pomimo że dokumenty umowy pożyczki 1 i umowy pożyczki 2 obejmują jedynie oświadczenia powódki jako udzielającej pożyczek, a podpis Z. P. został na nich podrobiony. Postępowanie dowodowe wykazało bowiem, że umowy pożyczki w istocie zostały zawarte przez zgodne oświadczenia woli stron, a powódka przekazała Z. P. kwoty pożyczek, które łącznie wynoszą 106 209,68 zł.

Zasądzając wskazaną kwotę od pozwanych Sąd – na podstawie art. 319 k.p.c. – zastrzegł na ich rzecz prawo powołania się w postępowaniu egzekucyjnym na ograniczenie odpowiedzialności do wartości ustalonego w spisie inwentarza stanu czynnego spadku w związku z tym, że przyjęli spadek po Z. P. z

dobrodziejstwem inwentarza (art. 1031 § 2 k.c.). O odsetkach, zgodnie z żądaniem pozwu (art. 321 § 1 k.p.c.), Sąd orzekł na podstawie art. 481 § 1 k.c.

Apelację od wyroku z dnia 29 kwietnia 2015 r. wnieśli pozwani, zarzucając naruszenie art. 233 § 1, art. 217 § 2, art. 246 k.p.c. w związku z art. 720 § 1 i art. 74 § 1 k.c. oraz art. 720 § 2 w związku z art. 74 § 1 k.c.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 22 lutego 2016 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo w całości.

Sąd przyjął za własne ustalenia faktyczne poczynione w pierwszej instancji w zakresie, w którym były one oparte na dowodach z dokumentów, a w części także w zakresie, w którym opierały się one na dowodach osobowych. W tym zakresie uznał za niezasadny zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. i oddalił zarzut naruszenia art. 217 § 2 k.p.c., przyjmując, że trafne było oddalenie w pierwszej instancji wniosku pozwanych o dopuszczenie drugiego dowodu z opinii biegłych.

Sąd nie podzielił jednak ustaleń poczynionych w pierwszej instancji w oparciu o dowody z przesłuchania stron i zeznań świadków w zakresie dotyczącym ustalenia faktu zawarcia umowy pożyczki 1 i umowy pożyczki 2, przyjmując, że – wobec stwierdzenia, że podpis Z. P. na tych umowach został podrobiony – nie można uznać, że doszło do zawarcia tych umów. W tym kontekście podzielił zarzuty naruszenia art. 246 k.p.c. w związku z art. 720 § 1 i art. 74 § 1 k.c. oraz art. 720 § 2 w związku z art. 74 § 1 k.c. Przyjął, że dokumenty umów przedstawione przez powódkę nie spełniają wymagania stwierdzenia umowy pożyczki pismem w rozumieniu art. 720 § 2 k.c. Ustalenie, że zamieszczony na nich podpis Z. P. jest podrobiony, powoduje ich zdyskwalifikowanie. Nie można również przyjąć, że spełnione zostały warunki dowodzenia faktu zawarcia umów w oparciu o zeznania świadków i dowód z przesłuchania stron wynikające z art. 74 § 2 w związku z art. 246 k.p.c. Fakt zawarcia umów nie został uprawdopodobniony za pomocą pisma. Takiego uprawdopodobnienia nie stanowią dowody wpłat na poczet umów kredytowych dokonywanych przez Z. P., jak również dokumenty umowy pożyczki 1 i umowy pożyczki 2, skoro jego podpis na nich jest podrobiony. Nie można także mówić o zgodzie obu stron na przeprowadzenie dowodu z zeznań świadków i z przesłuchania stron na fakt zawarcia umów pożyczek, skoro pozwani co do zasady

zakwestionowali żądanie pozwu. W związku z tym przeprowadzenie dowodów z zeznań świadków i przesłuchania stron celem wykazania faktu zawarcia umowy pożyczki 1 i umowy pożyczki 2 było w tych okolicznościach niedopuszczalne. Wyniki tych dowodów należy pominąć i uznać, że nie doszło do zawarcia tych umów.

Ponadto Sąd stwierdził, że – nawet, gdyby hipotetycznie przyjąć, że umowa pożyczki 1 i umowa pożyczki 2 zostały zawarte – powództwo podlegałoby oddaleniu, gdyż nie nadszedł jeszcze termin wymagalności obu pożyczek. Pożyczka objęta umową pożyczki 1 miała być spłacona do dnia 10 lutego 2017 r., a pożyczka objęta umową pożyczki 2 – do dnia 18 listopada 2016 r.

Skargę kasacyjną od wyroku z dnia 22 lutego 2016 r. wniosła powódka, zarzucając naruszenie art. 720 § 1 i 2 w związku z art. 6, art. 74 § 1 i 2 i w związku z art. 720 § 2 k.c. oraz art. 246 k.p.c. w związku z art. 74 § 2 k.c. Wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie tego wyroku i uwzględnienie powództwa w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kluczowe znaczenie dla oceny zasadności skargi kasacyjnej ma zbadanie zarzutu naruszenia art. 246 k.p.c. w związku z art. 74 § 2 k.c. Powódka wskazała, że w jej ocenie doszło do naruszenia wymienionych przepisów, gdyż Sąd Apelacyjny błędnie przyjął, że w okolicznościach sprawy nie były spełnione warunki dopuszczalności wykazywania faktu zawarcia umowy pożyczki 1 i umowy pożyczki 2 za pomocą dowodu z zeznań świadków i z przesłuchania stron.

Zgodnie z art. 74 § 2 k.c. (w brzmieniu miarodajnym dla okoliczności sprawy, tj. przed zmianą obowiązującą od dnia 8 września 2016 r., dokonaną na mocy ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 1311 ze zm.) w związku z art. 246 k.p.c. jedną z sytuacji, w której można dowodzić w sporze między stronami (obejmuje to też następców prawnych stron) czynności prawnej, dla której zastrzeżono formę pisemną *ad probationem*, faktu dokonania tej czynności za pomocą dowodów z zeznań świadków lub z przesłuchania, jest

sytuacja, w której fakt ten jest uprawdopodobniony za pomocą pisma. Przyjmuje się, że pismem, które spełnia to wymaganie, może być każdy dokument, którego treść bezpośrednio lub pośrednio wskazuje na fakt dokonania czynności. Nie jest konieczne, aby pismo to pochodziło od strony, przeciwko której lub przeciwko której następnie prawnym dowód na fakt dokonania czynności prawnej jest prowadzony, ani też, aby pismo to było podpisane przez jedną ze stron. Może to być dokument prywatny lub urzędowy, w tym w szczególności list, dowód wpłaty, wycinek prasowy, wydruk komputerowy lub telefaksowy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 1979 r., III CRN 287/78, OSNCP 1980, nr 1 - 2, poz. 9, z dnia 29 września 2004 r., II CK 527/03, nie publ., z dnia 24 kwietnia 2008 r., IV CNP 6/08, nie publ., z dnia 9 grudnia 2015 r., II CSK 859/14, nie publ.).

W okolicznościach sprawy wymagania pisma uprawdopodobniającego fakt, że zawarte zostały umowa pożyczki 1 i umowa pożyczki 2, spełniają podpisane przez powódkę dokumenty obejmujące treść tych umów i aneksy do nich. Nie zmieni tego to, że zawarty na nich podpis pożyczkobiorcy został podrobiony. Okoliczność tę równoważny inna ustalona okoliczność, że przedmiotowe dokumenty przedłożył powódce do podpisu pożyczkobiorca.

Zarzut naruszenia art. 246 k.p.c. w związku z art. 74 § 2 k.c. jest więc w pełni uzasadniony.

Bezprzedmiotowe jest w związku z tym rozpatrywanie pozostałych zarzutów skargi kasacyjnej.

Sąd Apelacyjny wydając zaskarżony wyrok alternatywnie wskazał na brak upływu terminu wymagalności pożyczek jako przyczynę oddalenia powództwa. Nie rozważając w tym miejscu tej kwestii i pozostawiając ją Sądowi Apelacyjnemu w ramach ponownego rozpoznawania sprawy, podnieść należy, że jej podjęcie przez Sąd przy wydawaniu zaskarżonego wyroku było – z punktu widzenia rozumowania tego Sądu – zbędne, skoro uznał on, iż powódka nie wykazała, iż umowa pożyczki 1 i umowa pożyczki 2 doszły w ogóle do skutku.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zd. pierwsze oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

